

Lagutskottets betänkande

1982/83:1

om räntesatserna i växel- och checklagarna

Ärendet

I motion 1981/82:1236 av Eric Hägelmark m. fl. (fp, c, m) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs angående räntesatserna i växel- och checklagarna.

Motionärerna erinrar om att dröjsmålsräntan enligt växel- och checklagarna endast är 6 %. Enligt motionärerna innebär denna låga räntesats att det är lönsamt för en gäldenär att söka förhåla en betalning. I motionen hänvisas vidare till att Sverige är bundet av internationella konventioner på området och därför inte ensidigt kan justera räntesatsen i växel- och checklagarna. Motionärerna föreslår att Sverige skall aktivt verka för att få till stånd en ändring i konventionerna, så att räntesatserna i växel- och checklagarna kan göras överensstämmande med räntesatserna i räntelagen.

Remissyttranden över motionen har inhämtats från Riksbanksfullmäktige, Kommerskollegium, Svenska handelskammarförbundet, Sveriges hantverks- och industriorganisation – Familjeföretagen (SHIO), Sveriges föreningsbankers förbund, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen och Finansbolagens förening. Kommerskollegium har bifogat yttranden från handelskamrarna i Stockholm och Malmö.

Gällande bestämmelser

Växellagen (1932:130) och checklagen (1932:131) trädde i kraft den 1 november 1932. Båda lagarna grundar sig på internationella konventioner, 1931 års Genèvekonventioner om gemensam växellag resp. checklag.

Såväl växellagen som checklagen innehåller bestämmelser om ränta. Om betalning av växel inte görs på förfallodagen äger växelnehavaren väcka återgångskrav mot överlåtaren av växeln, utställaren och andra växelgäldenärer. Enligt 48 § växellagen har växelnehavaren rätt att av den mot vilken han väcker återgångskrav erhålla bl. a. ränta från förfallodagen efter en räntesats av 6 %. Vidare har enligt 49 § den som löst in en växel rätt att av dem, som i förhållande till honom svarar för växeln, få ränta på det belopp som han betalt efter samma räntesats av 6 %. På motsvarande sätt äger den som enligt checklagen väcker återgångskrav resp. inlöser check att få ränta efter en fast räntesats av 6 % (45 och 46 §§ checklagen).

I de båda Genèvekonventionerna finns motsvarande räntebestämmelser.

Enligt en särskild artikel i de båda konventionerna har konventionsstat rätt att byta ut den ränta som föreskrivs i konventionen mot vad som utgör laga ränta i konventionsstaten. Ett sådant utbyte av ränta måste dock grundas på ett förbehåll som konventionsstaten tillkännagivit vid tidpunkten för sin ratifikation eller anslutning. Något sådant förbehåll gjorde Sverige inte i samband med tillträdet till konventionerna. Sverige är således bundet av konventionernas räntebestämmelser.

När det gäller de grundläggande bestämmelserna i övrigt om ränta på fordran återfanns dessa tidigare i 9 kap. 10 § handelsbalken (HB) och 6 § lagen om skuldebrev. Reglerna i HB innebar att gäldenär, som på betalningsdagen var i dröjsmål med betalningen, var skyldig att utge ränta även om avtal därom inte hade träffats. Löpte skulden med ränta redan före förfallodagen utgick dröjsmålsränta enligt 6 § skuldebrevslagen med samma räntesats som tidigare. Var ränta tidigare ej utfäst men förfallodagen bestämd började enligt 9 kap. 10 § HB dröjsmålsränta utgå omedelbart och efter en räntesats av 6 %. Var förfallodagen obestämd krävdes däremot att gäldenären blev delgiven stämning till domstol för att ränta skulle börja utgå. Dessutom var räntesatsen i detta fall något lägre, nämligen 5 %.

Bestämmelserna i HB och skuldebrevslagen har med verkan fr. o. m. den 1 januari 1976 ersatts av en ny räntelag (1975:635). Lagen är tillämplig på penningfordran inom förmögenhetsrättens område i den mån annat inte är avtalat eller särskilt föreskrivet.

Räntelagen innehåller i första hand regler om dröjsmålsränta. Sådant ränta skall beräknas efter – i stället för de tidigare fasta räntesatserna 5 eller 6 % – en räntesats motsvarande riksbankens diskonto, ökat med fyra procentenheter (6 §). För fordran vars förfallodag är bestämd i förväg utgår dröjsmålsräntan från förfallodagen (3 §). Om förfallodagen inte är bestämd i förväg skall dröjsmålsräntan börja löpa en månad från den dag borgenären har avsänt räkning eller framställt krav på betalning på annat sätt (4 §). Räntelagen innehåller också en bestämmelse om s. k. avkastningsränta, dvs. ränta på betalning som skall återgå i samband med att avtal hävs till följd av betalningsmottagarens kontraktsbrott eller av liknande anledning. Avkastningsräntan motsvarar riksbankens diskonto med tillägg av två procentenheter (5 §).

Riksbankens diskonto är f. n. 10 %. Dröjsmålsräntan är således i dag 14 % och avkastningsräntan 12 %.

I samband med räntelagens införande ändrades en rad olika lagar som innehöll speciella bestämmelser om ränta. Några ändringar gjordes dock inte i växellagen och checklagen.

Tidigare behandling

Till grund för räntelagen låg ett av köplagsutredningen avgivet betänkande (SOU 1974:28) Räntelag. I betänkandet behandlade utredningen även räntesatserna i växel- och checklagarna. Utredningen ansåg att vid återgångskrav i anledning av att växel eller check inte infrias torde det i och för sig vara motiverat att betrakta räntan som dröjsmålsränta. Om inte 1931 års konventioner lagt hinder i vägen skulle enligt utredningen en anpassning till räntelagens system genom en hänvisning till 6 § sistnämnda lag ha synts mest följdriktig.

Utredningen uttalade vidare följande.

Den låga växelräntan anses innebära en nackdel för bankerna, eftersom det av dessa tillämpade växeldiskontot sedan många år legat över 6 %. Vid acceptantens dröjsmål med växelns betalning har detta inneburit att växelräntan – före förfallodagen i form av diskonto – blivit lägre efter än före förfallodagen. Enligt vad som upplysts för utredningen har detta också i praktiken medfört olägenheter, bl. a. att växlar i stor utsträckning betalas först efter förfallodagen, så kort tid som möjligt innan protesttiden utgår. I och för sig talar alltså starka sakliga skäl för att räntebestämmelserna i de här diskuterade lagarna ändras, så att dröjsmålsräntan blir rörlig och kommer i nivå med den som föreslås för den allmänna räntelagens del.

I proposition 1975:102 med förslag till ny räntelag konstaterade departementschefen (s. 111) att så länge Sverige är bundet av 1931 års konventioner kan någon ändring i de ifrågakvarande räntebestämmelserna inte göras. Enligt hans mening var det inte motiverat att då fråntråda konventionerna enbart för att kunna anpassa växel- och checkräntan till de allmänna bestämmelserna i räntelagen. I de andra nordiska länderna, där motsvarande problem förelåg, hade man inte heller några planer på att vidta någon åtgärd beträffande växel- och checklagskonventionerna. Att frågan fick anstå utslöt enligt departementschefen givetvis inte att den kunde komma att tas upp i annat sammanhang.

Vissa uppgifter om räntesatser

Vid ikraftträdandet av växel- och checklagarna var diskontot i Sverige 3 1/2 %. Under 1970-talet har diskontot höjts från 5 % (från november 1971 till april 1974) till som högst 9 % (från november 1979). Härefter har diskontot varit som högst 12 % (från januari till oktober 1981). F. n. är, som ovan nämnts, diskontot 10 %.

Riksbanksfullmäktige har till sitt remissvar fogat en förteckning över räntesatserna i ett antal länder (se *bilaga*). Av förteckningen framgår att även den internationella ränteutvecklingen sedan 1975 har uppvisat en stigande tendens. Under den allra senaste tiden har dock diskontosänkningar genomförts i flera länder.

Remissyttranden

Samtliga remissinstanser tillstyrker motionen. I remissvaren anför bl. a. följande.

Riksbanksfullmäktige framhåller att de av köplagsutredningen år 1974 påtalade olägenheterna snarast har ökat till följd av höjningen av den allmänna räntenivån. Även enligt fullmäktiges mening föreligger starka sakliga skäl för att söka åstadkomma en höjning av räntesatserna i växel- och checklagarna. Eftersom de internationella räntesatserna haft ungefär samma utveckling som i Sverige torde förutsättningar föreligga för att vinna anslutning av flera länder för en ändring av 1931 års konventioner. Fullmäktige tillstyrker således vad som anförts i motionen.

Svenska handelskammarförbundet och *Skånes handelskammare* anser i likhet med motionärerna att den föreskrivna räntesatsen i växel- och checklagarna är för låg jämfört med dagens diskonto. Såvitt det är bekant för dessa remissinstanser upplever dock kreditgivarna inte frågan som något större problem. Förbundet och handelskammaren är positivt inställda till att en ändring i växel- och checklagarna kommer till stånd men är införstådda med att denna kan ske först efter en internationell konventionsändring.

Sveriges föreningsbankers förbund ansluter sig helt till det ovan (s. 3) citerade uttalandet av köplagsutredningen och är därför positivt inställt till att sådana åtgärder vidtas som möjliggör att den konventionsbundna växel- resp. checkräntan kan höjas.

LRF påpekar att nuvarande räntenivå är väsentligt högre än vid räntelagens tillkomst 1975. Enligt *LRF* är det rimligt att eftersträva en ändring av de internationella konventionerna.

Svenska bankföreningen är väl medveten om de svårigheter det innebär att frånträda 1931 års konventioner eller att få till stånd ändringar i dessa som möjliggör ändringar i de svenska lagarna. Bankföreningen kan emellertid för sin del endast se positivt på att det från svensk sida vidtas åtgärder för en anpassning av växel- och checkräntan till ett realistiskt ränteläge. Det internationella ränteläget är – och har länge varit – sådant att det kan finnas förutsättningar för att man också i andra länder vill medverka till en anpassning av växel- och checkräntan. Det finns därför skäl för en sondering från svensk sida om möjligheterna därtill.

Finansbolagens förening framhåller att det är uppenbart att den lagstadgade räntan å 6 % i växel- och checklagarna inte är anpassad till en nivå, som medför att räntan fyller avsedd funktion. Föreningen föreslår därför att det från svensk sida vidtas åtgärder som leder till en anpassning av den aktuella räntan.

Fråga om översyn av Genèvekonventionerna

Under ett möte i juni 1982 med Europarådets expertkommitté för internationell handelslagstiftning framförde den svenska delegaten att det kunde vara av värde att undersöka de problem som de båda Genèvekonventionerna om gemensam växellag resp. checklag för med sig. Senare erbjöd sig den svenska delegationen till Europarådets huvudkommitté för juridiskt samarbete (CDCI) att utarbeta en preliminär promemoria i ämnet för granskning inom CDCI.

Inom justitiedepartementet har den 11 oktober 1982 färdigställts en promemoria som är avsedd att ligga till grund för en preliminär diskussion inom CDCI. I promemorian behandlas dels vissa problem som uppstått vid tillämpningen av konventionerna, dels vissa tekniska frågor om hur en eventuell revision av konventionerna skall kunna komma till stånd. Bland de problem som tas upp i promemorian är problemet med den fasta, låga räntesats som konventionerna innehåller och som enligt promemorian gör det fördelaktigt för en betalningsansvarig part att dröja med betalningen.

Utskottet

Om en växel inte betalas på förfallodagen har enligt växellagen innehavaren av växeln rätt att väcka återgångskrav mot överlåtare av växeln, utställare och andra växelgäldenärer. Växelinnehavaren kan därvid kräva bl. a. 6 % ränta från förfallodagen. Den som löser in en växel har rätt att av dem som i förhållande till honom svarar för växeln få ränta på det utbetalade beloppet efter en räntesats av 6 %. På motsvarande sätt har den som enligt checklagen väcker återgångskrav eller löser in en check rätt att få ränta efter 6 %.

Växel- och checklagarna grundar sig på två internationella konventioner, 1931 års Genèvekonventioner om gemensam växel- resp. checklag. De i det föregående redovisade räntebestämmelserna har sin motsvarighet i konventionerna.

I motionen hävdas att dröjsmålsräntan i växel- och checklagarna är för låg. Med dagens allmänna ränteläge är det enligt motionärerna närmast lönsamt för en växel- eller checkgäldenär att förhåla en betalning. Motionärerna förordar att regeringen skall få i uppdrag att verka för att en ändring i växel- och checkkonventionerna kommer till stånd.

Utskottet erinrar till en början om att de generella bestämmelserna om ränta på penningfordran inom förmögenhetsrättens område fick en ny utformning år 1976 genom tillkomsten av en ny räntelag. Enligt räntelagen skall dröjsmålsränta beräknas efter en räntesats motsvarande riksbankens diskonto, ökat med fyra procentenheter. Diskontot är f. n. 10 % och dröjsmålsräntan följaktligen 14 %.

Orsaken till att räntesatserna i växel- och checklagarna inte ändrades i samband med tillkomsten av räntelagen var att sådana ändringar förutsatte att Sverige frånträdde 1931 års konventioner. I lagstiftningsärendet fann man det inte då motiverat att frånträda konventionerna enbart för att kunna anpassa växel- och checkräntan till bestämmelserna i räntelagen.

Det är enligt utskottets mening uppenbart att den låga växel- och checkräntan innebär nackdelar för växel- och checkborgenärer. Utskottet delar därför motionärernas uppfattning att man bör försöka åstadkomma en höjning av räntan. Eftersom det inte heller i dag kan anses motiverat att Sverige enbart av ränteskäl frånträder växel- och checkkonventionerna synes ingen annan möjlighet föreligga än att söka få till stånd en ändring av konventionerna. Motionärernas förslag härom har också tillstyrkts av samtliga instanser som beretts tillfälle att yttra sig över motionen.

Som framgår av det ovan anförda (s. 5) har, sedan motionen väcktes, frågan om en revision av konventionerna på svenskt initiativ tagits upp inom Europarådets huvudkommitté för juridiskt samarbete (CDCI). Inom justitiedepartementet har i dagarna färdigställts en promemoria i ämnet som är avsedd att ligga till grund för en preliminär diskussion inom CDCI. Med hänsyn härtill finns det enligt utskottets mening inte behov av några särskilda åtgärder från riksdagens sida med anledning av motionen. Utskottet förutsätter härvid att man även i fortsättningen kommer att från svensk sida aktivt verka för att söka få till stånd en revision av konventionerna.

På anförda skäl hemställer utskottet

att riksdagen avslår motion 1981/82:1236.

Stockholm den 9 november 1982

På lagutskottets vägnar

PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Stig Olsson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Joakim Ollén (m), Arne Andersson i Gamleby (s), Ingemar Konradsson (s), Mona S:t Cyr (m), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Stig Gustafsson (s), Allan Ekström (m), Sigvard Persson (c) och Per Israelsson (vpk).

*Bilaga***Räntesatser i ett antal länder åren 1975, 1977, 1979 och 1981**

Räntesatserna är beräknade som årsgenomsnitt och uttryckta i procentenheter.

	1975		1977		1979		1981	
	Diskonto	Prime rate	Diskonto	Prime rate	Diskonto	Prime rate	Diskonto	Prime rate
USA	6,23	7,86	5,56	6,82	10,38	12,67	13,42	18,87
Storbritannien	10,75	11,38	8,17	9,65	13,96	14,92	12,50 ^{x)}	14,25
Tyskland	4,42	8,79	3,46	6,84	4,50	7,62	7,50	13,83
Schweiz	4,25	7,77	1,75	6,18	1,17	5,07	4,92	8,56
Sverige	6,64	10,80	8,00	12,87	7,11	12,01	11,68	17,50

^{x)} Diskontot upphörde att noteras i Storbritannien den 20 augusti 1981.

Med prime rate avses den lägsta utlåningsränta som bankerna erbjuder sina bästa kunder, dvs. där säkerheterna är förstklassiga.

